

ВІДГУК

офіційного опонента **Козлової Тетяни Олегівни**,
доктора філологічних наук, професора, професора кафедри
англійської філології та лінгводидактики
Запорізького національного університету,
про дисертаційну роботу **Редькви Андрія Михайловича**
«Фоносемантичні особливості публіцистичних текстів (на матеріалі
промов німецькомовних політиків)»), подану до захисту на здобуття
наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія, галузь
знань 03 Гуманітарні науки
(Чернівці 2023)

1. **Актуальність теми дослідження.** Аналізування процесів комунікації в різних сферах життєдіяльності, особливості їх лінгвального аранжування – серед тих завдань сучасної філології й суміжних наук, успішне розв’язання яких дозволить людям ефективно комунікувати в постіндустріальних умовах всеосяжного інформаційного обміну. Зважаючи на кількісні та якісні зміни у сфері соціальних інтеракцій в сучасному світі, дисертація Андрія Михайловича Редькви є на часі, адже загострює питання комплексного дослідження інституційної та повсякденної комунікації, її актуалізації символічними засобами природної мови.

Актуальність рецензованої праці зумовлює той факт, що публіцистичний дискурс є масово доступним і максимально відкритим різновидом суспільної взаємодії, бо саме публіцистика виявляється неймовірно чутливою до соціальних процесів, швидко реагує на будь-які події, відгукується на потреби членів соціуму, віддзеркалює особливості та умови суспільного розвитку.

З одного боку, публіцистичні тексти характеризуються клішованістю засобів вираження, адже в публіцистиці переважають мовленнєві стереотипи й усталені конструкції. З іншого з боку, публіцистичний дискурс допускає альтернативні засоби вираження, які виявляються набагато ефективнішими в

процесах спрямованого інформаційно-емоційного впливу. До таких можна віднести й фоносемантичні явища.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Об'єктом дослідження у рецензованій праці обрано початкові сполучення приголосних звуків фонестемної лексики німецької мови, які проаналізовано щодо їх звуко символічних особливостей у німецькомовних публіцистичних текстах.

Мета дисертації – аналіз зв'язку між звучанням і значенням початкових фонемних сполучень у німецькій мові та встановлення впливу фонестемної лексики на емоційно-конотативне сприйняття публіцистичних творів – унеобхіднює розв'язання низки складних завдань та ретельний вибір релевантних методів дослідження, зокрема описового й зіставного, методу фоносемантичного аналізу в комбінації з методами квантитативного й лінгвостатистичного аналізу, а також психолінгвістичного експерименту.

Саме комплексний підхід і застосування міждисциплінарних методів дозволяють Андрію Михайловичу Редькві сформувати ґрунтовну теоретичну базу дослідження; коректно розмежувати об'єктивний та суб'єктивний підходи до аналізу фоносемантизму; успішно здійснити порівняльний аналіз фонестемної лексики німецької мови в публіцистичних текстах на матеріалі промов політиків Німеччини та Австрії; встановити спільне та відмінне у звуко символічних характеристиках публіцистичних текстів різноспрямованої тематики.

Дослідник вдало поєднує компактний огляд наявних підходів до визначення, жанрового різноманіття і характеристик дискурсу. Систематизація різних, хоча здебільшого несуперечливих, а взаємодоповнювальних мовознавчих концепцій дискурсу, критичне ставлення до розбіжностей у поглядах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців щодо вивчення явища звуко символізму забезпечили ґрунтовність теоретичних засад дослідження. Це

дозволило Андрію Михайловичу правильно визначитися з *методологією* наукової праці та вдало перейти від теорії до практики.

У дисертації схарактеризовано фоносемантичний аспект комунікативної діяльності мовців (с. 50-77), доведено доцільність його поєднання з зіставним аспектом вивчення інституційних інтеракцій (с. 152).

Від деталізації *методів* компонентного, квантитативного та психолінгвістичного аналізу як засадничих методів дослідження (с. 87-96) дисертант переходить до вибудовування цілком логічної, прозорої й ефективної *процедури* дослідження (с.102-104), а тоді й до аналізу зібраного фактичного матеріалу за допомогою спеціальних лінгвістичних методів і здійснення узагальнень і висновків (с. 107-148). Слід визнати, що всі наведені етапи методики роботи реалізовані повністю.

Виправданість запропонованого підходу й чітко визначений поняттєво-категорійний апарат забезпечили реалізацію мети дослідження. Конкретизація обраної мети є свідченням прогнозованості результатів цієї наукової розвідки, що досягаються правильним формулюванням та успішним і ретельним розв'язанням актуальних для комунікативістики завдань.

Ретельність аналізу й опису значного за обсягом матеріалу та кількісні підрахунки свідчать про копітку та сумлінну працю, яку успішно завершено.

3. Наукова новизна одержаних результатів забезпечується комплексним аналізом фоносемантичних особливостей німецькомовних публіцистичних текстів політиків Німеччини та Австрії, які, як слушно зазначає автор, є малодослідженими в аспекті фоносемантики. Без перебільшення можна стверджувати, що дисертація Андрія Михайловича є *першою спробою* поліаспектного порівняльного аналізу фонестемної лексики у промовах політиків Німеччини та Австрії – представників різних, хоча і споріднених культур, носіїв різних варіантів німецької мови.

Інноваційним здобутком вважаємо зіставний аналіз уживання фонестемної лексики у публіцистичних текстах, тематичне різноманіття яких є дійсно

широким. У фокусі уваги дослідника опинилася низка актуальних для сучасного суспільства питань, які стосуються політичної, культурної, економічної сфер, а також проблем міжнародної кооперації та конфліктів. Така широта проблематики публіцистичних текстів безперечно впливає на їх стилістичне аранжування й потребує уважного ставлення до лексичного наповнення текстів, унеобхіднює включення іконічних знаків, якими є фонестемні елементи. Адже саме вони в комплексі з іншими лексико-семантичними та граматичними засобами забезпечують успішність реалізації аргументативної, сугестивної, експресивно-оцінної та інформативної функцій публіцистичного дискурсу, орієнтованого на масове спілкування.

Іншу та, очевидно, найголовнішу рису дисертації Андрія Михайловича вбачаємо у пошуках нетривіальних підходів до аналізу обраного об'єкту дослідження – фоносемантичного простору публіцистичного дискурсу. *Уперше* гармонійно поєднано результати різнопланового аналізу фоносемантики мовлення – звукопису тексту та психолінгвістичного експерименту задля встановлення закономірностей організації мовленнєвої діяльності особистості.

4. Структура дослідження, яке складається зі вступу, чотирьох розділів і висновків до них, загальних висновків та додатків, є чіткою та логічною, а також відповідає меті й завданням розвідки.

Вступ містить усі необхідні складники. У цій частині дисертації обґрунтовано вибір теми, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено матеріали й методологію наукового пошуку, висвітлено наукову новизну, теоретичне й практичне значення здобутих результатів, подано відомості про апробацію результатів дослідження, основні публікації автора та структуру дисертації.

У *першому розділі* «Вивчення проблем та основ фоносемантичних особливостей публіцистичних текстів» розглянуто дискусійні питання щодо основних понять фоносемантики, схарактеризовано фундаментальні принципи

фоносемантизму та його основні закони, окреслено типи фонетичних одиниць, подано основні риси публіцистичного дискурсу.

У *другому розділі* “Методологія, методика та методи дослідження фоносемантичних явищ” окреслено термінологічний апарат дослідження, подано процедуру ідентифікації та аналізу фонестем у текстах промов політиків, обґрунтовано доцільність квантитативних та психолінгвістичних методів дослідження фоносемантизму.

Третій розділ присвячено проблемам об’єктивного й суб’єктивного дослідження фоносемантизму. Увагу зосереджено на типах вмотивованості слова, розв’язанні проблем асоціативно-символічного значення та семантичного потенціалу фонестемної лексики. У цій частині дисертації послідовно викладено алгоритм психолінгвістичного експерименту дослідження символічних значень початкових фонемних сполучень німецької мови.

Четвертий розділ містить поліаспектний аналіз фоносемантичних особливостей промов німецькомовних політиків. Вражає обсяг *емпіричної бази* дослідження, який охоплює 120 текстів промов політиків, а також інші тексти нейтральної тематики, представлені у 50 статтях із газет і журналів. Це не тільки забезпечило об’єктивний і комплексний аналіз функціонування фонестемної лексики в німецькомовному публіцистичному дискурсі, а й продемонструвало кропіткий аналіз фактажу й виваженість власних інтерпретацій.

У *Висновках* викладено основні теоретичні й практичні результати дослідження; окреслено перспективи подальшого наукового пошуку відповідно до проблеми дослідження.

Отже, логічна структура дисертації, послідовність і цілісність викладу концепції підтверджують успішну реалізацію мети дослідження, виконання поставлених завдань.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дослідження пройшли *надійну апробацію*. Вони представлені під час роботи 7

міжнародних та всеукраїнських конференцій, а також в 11 публікаціях, 3 з яких опубліковано у фахових виданнях України. Схвальною є активна участь дисертанта в інтернаціоналізації освітньо-наукової діяльності через участь у міжнародному науковому стажуванні для аспірантів (2019 р.) в інституті германської філології Ягеллонського університету (м. Краків, Польща), упродовж якого відбувалися дискусії та виголошено наукову доповідь за темою дослідження.

6. Практичне значення одержаних результатів. Дослідження фоносемантичного простору німецькомовного публіцистичного дискурсу, зокрема на матеріалі текстів промов політиків, має як *фундаментальну*, так і *прикладну цінність*. Слід відзначити, що здобутки дисертанта є внеском в розбудову новітніх експериментальних методів розв'язання проблем інституційного спілкування, методик психоемоційної адаптації до динамічного середовища масової, дистантної комунікації.

Належно оцінюємо систематизацію даних у таблицях. Цей вид систематизації та унаочнення інформації додає переконливості, а разом із тим підвищує естетичний рівень праці, доводить творче, а не виконавче ставлення до наукового пошуку та презентації результатів.

Здобутки дисертації прислужаться в лекційних та семінарських курсах із загального мовознавства, лінгвістики тексту, психолінгвістики, комунікативістики, дискурсології, лінгвосеміотики. Фактичний матеріал, схема його аналізу й висновки з нього можуть бути використані при укладанні навчально-методичних посібників для студентів філологічних спеціальностей, у написанні наукових праць різних кваліфікаційних рівнів.

7. Зауваження та дискусійні положення до дисертації. Високо поцінуючи напрацювання Андрія Михайловича Редькви, відзначимо актуальність і глибину дисертаційної праці, аргументованість висунутих у ній наукових засад, комплексний характер і ґрунтовний аналіз фонестемної складової

німецькомовного публіцистичного дискурсу, важливість отриманих результатів, узагальнень і висновків, висловимо деякі міркування та побажання.

1. Уточнення потребують окремі елементи термінологічного апарату дослідження. Апеляції до понять «текст» та «дискурс», зокрема на с. 5, 6, 49 і т.ін. не завжди термінологічно виважені, що демонструє невизначеність поглядів дисертанта стосовно змісту цих ключових термінів. Попри детальний і критичний огляд концепцій дискурсу (с. 57-59), незрозумілою залишається позиція автора дослідження стосовно широкого чи вузького розуміння поняття «дискурс», а відтак обов'язкової чи факультативної диференціації концептів «текст» та «дискурс». Очевидно, відповідь на це питання варто шукати у метонімічному співвідношенні дискурсу (як різновиду/форми комунікації) та тексту (як результату дискурсивної діяльності). Альтернативне рішення до усунення термінологічної розмитості підкріплюється підтримкою взаємозамінності терміну «дискурс» та його нетермінологічного відповідника «текст». То ж якої позиції дотримується дисертант?

2. До першого питання дотичне й друге, яке стосується розуміння «простору дискурсу» (п.1.5, с. 56-67). Яким чином, на погляд дисертанта, структурований простір публіцистичного (і політичного) дискурсу? Чи можна сказати, що він формується як середовище інтеракцій між дискурсивними особистостями? Якою тоді виявляється роль фонестемної лексики в генерації сенсів, їх затребуваності залежно від когнітивних преференцій та компетенції комунікантів.

3. У порівняльному аналізі промов А. Меркель та Й. Гаука (п. 4.2.3) дисертант отримав цікаві й важливі висновки про співвідношення між загальною кількістю слововживань та фонестемною лексикою (с. 175-176) і пояснює його динаміку особливостями політичної ситуації в Німеччині (с.178). Вплив соціально-історичних чинників на комунікацію не викликає сумнівів. Проте існує велика імовірність дії інших соціальних чинників спілкування, зокрема гендерної диференціації суспільства. Цікаво було б дізнатися про те, наскільки

виразно виявляється гендерна специфіка промов політиків за допомогою фоносемантичних засобів.

4. У площині фоносемантики Андрій Михайлович пропонує нестандартний підхід до проблем моделювання, структури та функцій комунікації, забезпечення успішного інституційного та повсякденного спілкування з застосуванням німецької мови. Центральності набувають важливі й дотепер периферійні в теорії комунікації питання: умови досягнення емпатії, забезпечення природності спілкування, уникнення можливих комунікативних невдач і конфліктів, засоби підвищення експресивності, імплікації оцінки. На жаль, у дисертації спостерігаємо ухил у дослідження символічних значень мови й мовлення, впливу звучання на конотативне забарвлення мовлення та сенс повідомлення (с. 30-148). Дисертація би виграла, якби аналіз фоносемантики публіцистичних текстів було доповнено дискурс-аналізом інституційного (регламентованого) спілкування. На жаль, прагмалінгвістика промов політиків крізь призму порівняння лінгвального (серед іншого й фоносемантичного) оформлення й типологічного різноманіття тактик та стратегій комунікації, застосованих представниками різних культурних традицій, носіями різних мов або їх варіантів, поки залишається перспективою наукових досліджень.

Висловлені зауваження та міркування не впливають на високу оцінку праці А.М. Редькви, що вирізняється актуальністю, науковою новизною, має неабияке теоретичне значення для загального й порівняльного мовознавства, дискурсології, комунікативної лінгвістики, а також соціо-, лінгво- і когнітивної прагматики. Висновки дисертації мають широкий спектр практичного втілення, серед іншого й щодо викладання залучених для опису варіантів німецької мови, теорії комунікації, риторики й ін.

Робота має цікаві перспективи в плані розширення мов аналізу, поглиблення функційно-прагматичного підходу, який дозволить виявити спільні ознаки та специфіку мовних засобів реалізації комунікативних стратегій у публіцистичному дискурсі.

Публікації автора та інші види апробації основних положень дослідження є вагомими та переконливими.

Висновок. На підставі докладного ознайомлення з дисертацією та публікаціями вважаю, що кваліфікаційна наукова праця «Фоносемантичні особливості публіцистичних текстів (на матеріалі промов німецькомовних політиків)» є актуальним і завершеним дослідженням, узагальнення й висновки якого переконливо засвідчують глибину аналізу, аргументованість і достовірність отриманих результатів. Дисертація виконана з використанням сучасних методів дослідження, має теоретичне й практичне значення, відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21 березня 2022 р.), а її автор, **Редьква Андрій Михайлович**, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент —

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
та лінгводидактики
Запорізького національного університету

Тетяна Козлова

12.12.2023

Підпис засвідчую

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

